# SUN'IY INTELLEKTNING XORIJIY TIL O'RGANUVCHILARIDA GRAMMATIK XATOLARNI MUSTAQIL TUZATISH KO'NIKMASIGA TA'SIRI

**Oybek Mamatkulov,**
nemis tili o'qituvchi
**DOI:**https://doi.org/10.5281/zenodo.22875114

**Annotatsiya.** Mazkur tezisda generativ sun'iy intellekt vositalarining xorijiy til o'rganuvchilarida grammatik xatolarni aniqlash, tushunish va mustaqil tuzatish ko'nikmasini rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil qilinadi. ChatGPT kabi sun'iy intellekt vositalari o'rganuvchiga yozma matndagi grammatik xatolarni aniqlash, ularning sabablarini tushuntirish va tuzatish bo'yicha tavsiyalar berish imkoniyatiga ega. Biroq sun'iy intellekt tomonidan xatoning avtomatik tuzatilishi o'rganuvchining grammatik kompetensiyasi rivojlanganligini anglatmaydi. Shu sababli tezisda sun'iy intellektdan tayyor javob beruvchi vosita sifatida emas, balki o'rganuvchini xatolarni mustaqil tahlil qilish va tuzatishga yo'naltiruvchi pedagogik vosita sifatida foydalanish zarurligi asoslanadi.

**Kalit so'zlar:** sun'iy intellekt, ChatGPT, xorijiy til, grammatika, grammatik xato, yozma nutq, korrektiv fikr-mulohaza, mustaqil ta'lim.

Bugungi kunda generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim jarayoniga jadal kirib kelishi xorijiy tillarni o'qitish metodikasida yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. ChatGPT kabi katta til modellariga asoslangan vositalar o'rganuvchilarga matn yaratish, yozma ishlarni tekshirish, grammatik va leksik xatolarni aniqlash hamda tezkor fikr-mulohaza olish imkonini bermoqda. Kohnke, Moorhouse va Zou (2023) generativ sun'iy intellekt vositalarining til o'rganishda individual yordam va tezkor fikr-mulohaza berish imkoniyatlarini alohida ta'kidlaydilar.

Xorijiy tilni o'zlashtirish jarayonida grammatik xatolar tabiiy hodisa hisoblanadi. O'rganuvchi yangi grammatik qoidalarni o'rganish va ularni kommunikativ vaziyatlarda qo'llash jarayonida turli xatolarga yo'l qo'yadi. Muhimi, xatoning mavjudligi emas, balki o'rganuvchining uni aniqlash, sababini tushunish va keyinchalik mustaqil ravishda tuzatish qobiliyatidir.

An'anaviy ta'lim jarayonida grammatik xatolarni aniqlash va tuzatish vazifasi ko'pincha o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladi. O'qituvchi xatoni ko'rsatadi, to'g'ri variantni beradi yoki tegishli grammatik qoidani tushuntiradi. Generativ sun'iy intellekt esa bu jarayonni sezilarli darajada tezlashtirishi mumkin. O'rganuvchi o'z matnini sun'iy intellekt yordamida tekshirtirib, qisqa vaqt ichida individual fikr-mulohaza olishi mumkin.

**Biroq bu yerda muhim pedagogik masala yuzaga keladi: sun'iy intellekt xatoni tuzatib berishi o'rganuvchining xatoni mustaqil tuzatishni o'rganganligini anglatadimi?**

Mazkur savol sun'iy intellektdan xorijiy til ta'limida foydalanishda alohida ahamiyatga ega. Agar o'rganuvchi ChatGPTga "Matnimdagi barcha grammatik xatolarni tuzat" degan topshiriq bersa, qisqa vaqt ichida grammatik jihatdan ancha to'g'ri matnga ega bo'lishi mumkin. Ammo bunda o'rganuvchining o'zi xatoni aniqlashi, grammatik qoidani eslashi va to'g'ri shaklni mustaqil tanlashi shart emas. Natijada yakuniy matn sifati yaxshilanadi, lekin bu har doim ham o'rganuvchining grammatik kompetensiyasi rivojlanganligini ko'rsatmaydi.


© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Shuning uchun sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik usuli muhimdir. AI o'rganuvchiga darhol tayyor javobni taqdim etish o'rniga, uni xatoni mustaqil aniqlashga yo'naltirishi mumkin. Masalan, o'rganuvchi quyidagi so'rovdan foydalanishi mumkin: "Matnimdagi grammatik xatolarni aniqlashimga yordam ber. To'g'ri variantni darhol yozma, balki qaysi grammatik qoidani tekshirishim kerakligini tushuntir."

Bunday yondashuvda o'rganuvchi passiv ravishda tayyor javobni qabul qilmaydi, balki xato ustida fikrlaydi, tegishli grammatik qoidani eslaydi va uni amalda qo'llashga harakat qiladi. Shu tariqa sun'iy intellekt oddiy tuzatish vositasidan o'rganish vositasiga aylanadi.

Yan va Zhang (2024) ChatGPT tomonidan taqdim etilgan avtomatlashtirilgan yozma korrektiv fikr-mulohaza bilan o'rganuvchilarning ishlash jarayonini o'rganib, AI feedbackidan samarali foydalanish o'rganuvchining til darajasi, texnologik ko'nikmalari va feedbackni qayta ishlash faoliyatiga ham bog'liqligini ko'rsatadilar. Bu esa sun'iy intellektning mavjudligi o'z-o'zidan ta'limiy natijani kafolatlamasligini ko'rsatadi.

Grammatik xatolar bilan ishlashda sun'iy intellektdan bosqichma-bosqich foydalanish maqsadga muvofiq. Avvalo o'rganuvchi matnni mustaqil yozishi kerak. Keyin AI yordamida xato mavjud bo'lgan jumlalarni aniqlashi, ammo to'g'ri javobni darhol olmasligi lozim. Keyingi bosqichda o'rganuvchi xatoning sababini tushunishga va uni mustaqil tuzatishga harakat qiladi. Shundan keyingina AI tuzatishning to'g'riligini tekshirishi va qo'shimcha tushuntirish berishi mumkin.

Bunday usul, ayniqsa, nemis tilini xorijiy til sifatida o'rganishda samarali bo'lishi mumkin. Nemis tilidagi artikllar, kelishiklar, fe'l zamonlari, fe'lning gapdagi o'rni, predloglar hamda ergash gaplarda so'z tartibi kabi grammatik hodisalar o'rganuvchilar uchun ko'plab qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Sun'iy intellekt ushbu xatolarni individual ravishda tahlil qilish va o'rganuvchiga mos tushuntirish berish imkoniyatiga ega.

Shu bilan birga, AI tomonidan berilgan barcha javoblarni mutlaq to'g'ri deb qabul qilish mumkin emas. O'rganuvchilarda sun'iy intellekt tavsiyalarini tanqidiy baholash, grammatik manbalar bilan solishtirish va zarur hollarda o'qituvchidan yordam so'rash ko'nikmasini ham shakllantirish zarur. UNESCO (2023) ham generativ sun'iy intellektdan ta'limda foydalanishda inson markazidagi va pedagogik jihatdan asoslangan yondashuvning muhimligini ta'kidlaydi.

Xulosa qilib aytganda, generativ sun'iy intellekt xorijiy til o'rganuvchilarining grammatik xatolar bilan ishlash jarayonini samarali qo'llab-quvvatlashi mumkin. Uning asosiy afzalligi xatolarni tezkor aniqlash bilangina cheklanmaydi. To'g'ri pedagogik yondashuvda AI o'rganuvchiga xatoning sababini tushunish, grammatik qoidani faollashtirish va to'g'ri variantni mustaqil topishda yordam beradi.

Shu sababli sun'iy intellektning ta'limiy samaradorligini uning qancha grammatik xatoni avtomatik ravishda tuzatishi bilan emas, balki o'rganuvchi AI yordamidan so'ng shu turdagi xatolarni mustaqil ravishda aniqlash va tuzata olish darajasi bilan baholash maqsadga muvofiqdir. Sun'iy intellekt o'rganuvchi o'rniga fikrlaydigan vositaga emas, balki uni mustaqil fikrlash va o'z xatolari ustida ishlashga undaydigan pedagogik yordamchiga aylanishi lozim.



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Kohnke, L., Moorhouse, B. L., & Zou, D. (2023). ChatGPT for language teaching and learning. RELC Journal, 54(2), 537–550. https://doi.org/10.1177/00336882231162868
2. Yan, D., & Zhang, S. (2024). L2 writer engagement with automated written corrective feedback provided by ChatGPT: A mixed-method multiple case study. Humanities and Social Sciences Communications, 11, 1086. https://doi.org/10.1057/s41599-024-03543-y
3. Mahapatra, S. (2024). Impact of ChatGPT on ESL students' academic writing skills: A mixed methods intervention study. Smart Learning Environments, 11, 9. https://doi.org/10.1186/s40561-024-00295-9
4. Kasneci, E., Sessler, K., Küchemann, S., et al. (2023). ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. Learning and Individual Differences, 103, 102274.
5. Miao, F., & Holmes, W. (2023). Guidance for generative AI in education and research. UNESCO.



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.